

AKRAN ZORBALIĞI

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE
REHBERLİK BİRİMİ

AKRAN ZORBALIĞI

Çocukların psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmelerinde sosyal etkileşimleri oldukça önemlidir. Yetişkinler tarafından unutulmaması gereken öncelikli husus, çocukların da tıpkı kendileri gibi sosyal bir varlık olmalarıdır. Çocuklar; anne-babaları, kardeşleri, arkadaşları, akrabaları ve diğer yetişkinlerle iletişim içerisindeydirler.

Çocukluk dönemi süresince çocuğun sosyal çevresi değişmekte ve genişlemektedir. Çocuk, sosyalleştiği ilk alan olan ailenin dışına çıkmaya başladığında anne ve babasının yerini akranları (arkadaşları) almaya başlar ve çocuk için kendini gerçekleştirebileceği farklı bir ortam oluşur. Çocukların arkadaşları ile olumlu ilişkiler geliştirmesi, sağlıklı bir şekilde sosyalleşmelerini desteklemektedir. Çocuğun psikolojik ve sosyal gelişiminin sağlıklı olması yetişkinlik sürecindeki kişilik yapısı üzerinde etkili olacaktır.

Arkadaş edinme ve arkadaşlığı sürdürebilme becerisi, çocuğun yaşamı boyunca gereksinim duyacağı bir sosyal beceridir. Arkadaşlığın tanımı ve arkadaşlardan beklenen davranışlar, çocuğun yaşına ve çevresine göre farklılık gösterir. Çocukların ilk sosyal ortamı ailedir. Çocuklar, arkadaş edinmeyi deneme yanılma yoluyla kendi kendine veya etraflarındaki yetişkinlerin ilişkilerini gözlemleyerek öğrenebilir. Çocuk; arkadaşlık kurma becerileri kazanma sürecinde paylaşma, işbirliği yapma, dayanışma, sorumluluk alma, kendi haklarını koruma, başkalarına saygı duyma ve sırasını bekleme gibi yaşamın gerektirdiği birçok kuralı öğrenir. Bu bağlamda çocukların akranları, arkadaşları, ebeveynleri ve diğer yetişkinler tarafından kabul görmesi oldukça önemlidir. Çocuğun akranları ile olan iletişimde eşitlik dengesi bozulduğunda bu ilişkinin taraflara sağladığı fayda da ortadan kalkmış olacaktır. Bu süreçte akran zorbalığı başlayabilmekte ve akran zorbalığı çocuğun yaşamının tümünü etkileyen önemli bir sorun olabilmektedir.

Zorbalık; çocuklar arasında eşitliğin bozulmasıyla yaşanan güç dengesizliği, güçlü olan tarafın diğer tarafa acı çektirmesi, baskı uygulaması ve korkutmasıdır. Çocuklar arasında yapılan psikolojik, fiziksel, sosyal ve sözel saldırılar; kasıtlı olarak karşısındakine zarar vermek için yapılan saldırgan davranışlar zorbalık olarak kabul edilir. Zorbalık, taraflar arasındaki güç dengesinin bozulmasıyla baş gösteren sürekli ve sistemli bir eylem biçimidir.

AKRAN ZORBALIĞININ TÜRLERİ

Fiziksel Şiddet: İtme, dürtme, tekmeleme, tükürme, vurma, ısırma, kulak çekme, tekme atma ya da çelme takma, kesici veya delici aletlerle saldırma, ateşli silahlarla korkutma, oturacağı yere sivri bir cisim koyma, cisim fırlatma olarak tanımlanmaktadır.

Sözel Şiddet: Boy, kilo, diş yapısı, ten rengi gibi bedensel özellikleriyle alay etme; giysi ve gözlük gibi dış görünüşüyle alay etme; peltekliliğiyle, kekemeliğiyle, aksanıyla ya da şivesiyle alay etme; küçük düşürücü lakaplar takma, kaba ve çirkin sözlerle (manyak, geri zekâlı, ezik, vb.) hitap etme sözlü tehdit etme olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal Şiddet: Dışlama, oyunlara almama, grup dışında bırakarak yalnızlığa itme, görmezden gelme, konuşmama, diğer öğrencilerin de o öğrenciyle konuşmasını engelleme, diğer öğrencileri o öğrenciye karşı kıskırtma, hakkında dedikodu yapma ve söylenti çıkarma, iftira atma, haksız şikâyetlerde bulunma, çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel Şiddet: Cinsel amaçlı dokunma, elle ya da sözle sarkıntılık yapma, cinsel çağrışımlı sözcükler kullanarak imalarda bulunma, giysilerini (etek, eşofman) kendi isteği dışında kaldırma ya da çıkarma, hakkında cinsel içerikli söylentiler yayma, tecavüz olarak tanımlanmaktadır.

Eşyalara Şiddet: Eşya ve yiyecekleri zorla alma, para ya da eşyaları çalma, haraç alma, zorla bir şeyler ısmarlatma, defter ya da kitaplarını karalama, eşyalarını izinsiz kullanma olarak tanımlanmaktadır.

Akran zorbalığını diğer saldırgan tavırlardan ve öğrenci atışmalarından ayıran özelliklere bakıldığında olumsuz davranışın tekrarının olduğu ve bu dengesiz durumu her iki tarafın da kabullendiği görülmektedir. Akran zorbalığının tarafları şiddeti uygulayan, şiddete maruz kalan ve şiddete sessiz kalanlardan oluştuğu için sorunun sanıldığından çok daha büyük olduğu söylenebilir. Güçlünün zayıfa uyguladığı şiddet olarak da kabul edilebilecek bu davranışları sergileyenler, şiddeti uygulayan gruba farklı şekillerde dâhil olabilirler. Örneğin olumsuz

davranışa gülerek, cesaretlendirerek, davranışı kutlayarak ve tekrar ederek vb. Bizzat bu davranışları sergileyenler isim takarak, tehdit ederek, emir vererek, oyunlara almayarak ya da oyundan çıkararak, vücutta açıklanamayan yara bere ya da çürük yaparak, tırnak izi bırakarak zorbaca davranışlarda bulunurlar.

ZORBALIĞI AZALTMAK VE ÖNLEMELİK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

- √ Zorbaliğın önlenmesi için zorbaliğın ne olduğunun çok iyi kavranması, asla normalleştirilmemesi, görmezden gelinmemesi gerekir.
- √ Yetişkinlerin çocuklar arasındaki zorbaca davranışları fark etmemesi, bu davranışların zamanla çoğalarak devam etmesine neden olur. Zorbaliğın fiziksel boyutu, sözel ve sosyal zorbalıktan daha fazla ciddiye alınmaktadır. Bu doğrultuda zorbaliğı fark etme ve zorbalığa müdahalede bulunma biçimleri de değişmektedir. Bütün bunlardan dolayı konuyla ilgili bilinçlendirme amaçlı çalışmalar yapılmalıdır.
- √ Çocukların gelişim özelliklerine uygun doyum sağlayabilecekleri ortamlarda eğitim almaları, bakımlarının sağlanması veya rehabilite edilmesi gereklidir.
- √ Medyada eğitim kurumları ve kapalı kurumlarda yaşanan akran zorbalığı ile ilgili haberlerin dili, çocukların şiddeti normalleştirmelerini sağlayacak nitelikte olmamalıdır.
- √ Zorba ya da kurban çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.
- √ Ebeveynler, çocukların sosyal ortamlarındaki akran ilişkilerini gözlemleyerek çocukların olumlu ve sağlıklı ilişkiler geliştirmelerine destek olmalıdır.
- √ Yetişkinler, çocukların bazı zorbaca davranışlarını normal karşılayabilmekte böylelikle bu zorbaca davranışları engelleme çabaları da azalabilmektedir. Ebeveynlerin, eğitim kurumları çalışanları ile kapalı kurum çalışanlarının bu yönde geliştirdikleri tutum ve davranışlar kendi sınırlılıkları içerisinde değerlendirilmelidir. Örneğin ebeveynler, ebeveyn olmanın gerektirdiği rol ve sorumluluklar kapsamında çocuklarının gelişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi yönünde çaba harcamalıdır. Profesyonel kurum çalışanlarıysa mesleki etik, ilke ve değerler, insan ve çocuk hakları bağlamında; çalıştıkları kurumun yapısı, işlevi, çevresel koşulları, kültürel kodları, farklılıkları ve çocukların bireysel farklılıklarını göz ardı etmeden farkındalık geliştirmelidir.
- √ Çocuklara şiddetin asla kabul edilemeyeceği her koşulda anlatılmalıdır.
- √ Zorbalıkla ilgili çalışmalar incelendiğinde zorbalık türlerinin yaşa ve eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. İlköğretim öğrencilerinde fiziksel zorbalık daha sık gözlenmektedir (Kapçı, 2004). Yaşça daha büyük ortaöğretim öğrencilerindeyse sözel ve sosyal zorbalık daha yaygın gözlenmektedir (Olweus, 2005). Bu durumda zorbaliğın türüne göre çözüm önerileri geliştirilmeli, rehberlik ve mesleki çalışmalarda buna dikkat edilmelidir.
- √ Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınmalı ve çocuklar sosyal çevreleri içerisinde sosyal destek sistemleri ile birlikte değerlendirilmelidir.

√ Akran zorbalığını önleme çalışmaları kapsamında yürütülen her türlü faaliyetin çocukları da dâhil edecek şekilde düzenlenmesine özen gösterilmeli ve bu faaliyetlere çocukların katılım hakları gözetilmelidir. Zorbalığı önlemek, çocukları bilinçlendirmek ve onlarda olumlu davranış geliştirmek için sergi, şiir, kompozisyon, kısa film, şarkı, öykü, poster, internet siteleri gibi faaliyetler planlanmalıdır.

√ Çocuklarının zorbaca davranışlarından haberdar olan aileler, olumsuz davranışlarının yerine olumlu davranış koymak isterken farkında olmadan olumsuz davranışları pekiştirecek yanlış tutum ve tavır geliştirebilirler.

√ Çocuklarının akranları yanında daha baskın olmalarını dileyen bazı ebeveynler, istemeyerek çocuklarının zorba davranışlarda bulunmalarına neden olabilirler.

√ Çocukların telefon ve internet gibi iletişim araçlarını nasıl kullandıkları, bu araçlar üzerinden kimlerle arkadaşlık yaptıkları ebeveynler ve profesyoneller tarafından gözlemlenmelidir.

Akran zorbalığı hakkında farkındalığın artırılması, sorunun çözümlenebilmesi, etkisinin azaltılabilmesi ve sorunla ilgili koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması bu durumun yaşanmasına engel olacaktır.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989

Yalçın, Alper. Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak, TCPS Kitaplığı, İstanbul, 2016

Tezcan, Tolga. Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği, Genç Hayat Yayınları, İstanbul, 2015